

	<p>Списание ЕПОХИ Издание на Историческия факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“</p> <p>Journal EPOCHI [EPOCHS] Edition of the Department of History of “St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo</p>		<p>Том / Volume XXX (2022). Книжка / Issue 2</p>
---	---	--	--

DOI: 10.54664/MKVV2019

Милко ПАЛАНГУРСКИ* / Milko PALANGURSKI

**Рец. на Иван Русев, Стоян Стоянов, Камелия Савова–Симеонова.
*Институтът на заклетите експерт–счетоводители в България и
неговите председатели (1931–1948). София: „Spektar.bg“, 2022, 215 с.
ISBN 978-954-91469-3-6***

**Review of: Ivan Rusev, Stoyan Stoyanov, Kamelia Savova-Simeonova.
*The Institute of Certified Public Accountants in Bulgaria and Its Chairmen
(1931–1948). Sofia: Spektar.bg, 2022, 215 pp., ISBN 978-954-91469-3-6***

Модернизацията на България е един много дълъг процес, който започва в недрата на Османската империя през XVIII столетие и бавно променя стопанските взаимоотношения. Икономическите отношения водят до нови изисквания към стопанските субекти, които постепенно разбират, че не само е необходимо да водят модерно счетоводство, но и да създават и поддържат публичен имидж, който постепенно трябва да се гарантира от външни лица и организации. Не случайно, още със създаването на новата българска държава, в своя конституционен текст родните нотабили приемат една модерна и отговаряща на условията в страната икономическа конструкция, като на народното представителство се вменяват финансови правомощия – заеми, бюджет, данъци и берии, издръжката на държавния глава и парламента. Конституцията гарантира отделните видове собственост и създава една контролна институция, единствената, която произтича директно от основния закон – Върховната сметна палата, която трябва да бди над бюджетните разходи.

Така в свободна България започва да функционира финансовият контрол над публичните средства. Тя е неизменна в родната действителност се превръща в постоянна политика, която с течение на времето започва да се разширява и извън държавните и другите обществени разходи. Разбира се, да се стигне до публичен и обществено признат и валиден за всички играчи на пазара регулатор, който да е гарант за финансовата чистотата на стопанските структури трябва не само време, но и дълбоко убеждение от страна на самите стопански субекти, че това е неизбежна стъпка и гаранция за просперитет и балансирано поведение в сферата на финансите, но в родните условия няма как да се мине без намеса „отгоре“ и чрез държавната

* **Милко Палангурски** – доктор на историческите науки, професор, преподавател в катедра „Нова и най-нова история на България“ при Исторически факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“; България; @ m.palangurski@ts.uni-vt.bg

намеса. На тази именно поява и промяна е посветена монографията *Институтът на заклетите експерт-счетоводители в България и неговите председатели (1931–1948)*. Текстът в първа, втора и четвърта глава е на Иван Русев, а трета глава е написана от Стоян Стоянов и Камелия Савова-Симеонова.

Логично, и тук моделът е заимстван от чуждестранната практика, което от своя страна не е никаква изненада за българската стопанска и политическа история и опити за адаптиране в местната действителност на световните практики. Авторите показват двата възможни модела – англосаксонският и континенталният, и приемането на втория в българските условия. Който и модел да се разглежда, става въпрос за нов стопански субект – професията на външните контролори (одиторите).

Както обикновено, в българската модернизация първостепенна роля играе държавата – без нейната намеса не би могло да се престъпи към сформирание на ефективна система и затова създаването на Института на заклетите експерт-счетоводители става чрез законово решение. По същество това е опит за организиране на ново по-високо ниво на съществуващите експерт-счетоводители, които носят в себе си познанията по търговско право, финанси и счетоводни практики, добре показано от авторите, с крайна цел създаването на безспорен авторитет в тази сфера.

Създаването на института е ускорено от голямата икономическа криза в периода 1929–1934 г., когато на държавата и се налага да контролира икономическите процеси за да се опита да притъпи най-острите социални противоречия и същевременно да гарантира на участниците в пазара, че работят в икономически предвидима среда и поставените под контрол субекти са финансови чисти и стабилни. Държавната регулация прониква практически във всички сфери и в случая, новата институция е необходима на управлението „за да се осъществява държавната политика и контрол за намаляване на кризисните явления, така и да се гарантира частният интерес при акционерният капитал“.

Авторите показват, че идеята този път, за разлика от копирането на модели през XIX в., този път се сформира първо в академичните среди. Инициаторът е проф. Димитър Добрев, един от тримата преподаватели по счетоводни науки в страната, немски възпитаник, учен, университетски преподавател и автор на множество публикации, който още в началото на 20-те години предлага тази идея, която трябва да преодолее наблюдаваното изчезването на „чувството за отговорност и отслабването на търговски морал. Понятието за дълг и чест като че ли остава само едно възпоминание на старото „добро време. Нужна е следователно, контрола във всички области на стопанския живот“, за да може да бъде излекуван заболелият организъм на заболелите стопански предприятия. Неговата програма за създаване на ревизорски институт се опира на белгийската, френски и най-вече немска практика, което обяснява и съдържанието на закона приет от Народното събрание на 17 април 1931 г.

Авторите правят точен анализ на законодателната рамка на закона – учредяването на Института, като отделна юридическа личност под контрола на Министерството на финансите, регламентираните изисквания за членство, изключително високите изисквания за образование, опит, възраст, морални принципи и поведение, което отговаря на очакванията на обществото да се появи нещо качествено на публичната сцена. Показани са начините на рекрутиране на членовете, ограничението да работят в определен брой проверителни съвети на акционерните дружества и др.

Очергани са обектите на дейността на Института – 600–700 акционерни дружества и 50–100 банки, териториалното им разпределение и съдебните райони, които обслужват, съставът от 584 души, който след първоначалното бурно нарастване се стабилизира, но остава редица райони с неравномерно покритие, което следва икономическата концентрация. Анализът на образователното ниво, мястото на обучение и дипломиране показва, че това е една от институциите с много висок процент висшисти, предпочитат частната практика, а не държавната служба и които обслужват най-голямата част от стопанския сектор на страната. Персоналният

анализ на дейците показва много интересни факти и е принос в проспекцията на българския елит, като лично за мен, това още веднъж показва, че стопанската сфера привлича по традиция едни от най-качествените елементи от нацията, в този случай, на едно много по-високо ниво и отговорност, която те споделят.

В историята на страната рядко има безпроблемно функциониране на каквато и да е институция, така че организацията на експерт счетоводителите е поредното доказателство на тази аксиома. Авторите ни показват всички основни трудности, но трябва да подчертая, че колкото и те да са сериозни, рядко една структура работи така организирано и оставя след себе си достатъчно свидетелства за своята качествена дейност, прекъсната от налагането на тоталитарната система.

Втора и трета глава са посветени на първия председател – проф. д-р Димитър Добрев, втората на биографията му, а третата представлява научните приноси на професора. Рядко български институция се управлява и идентифицира с академичното тяло, нещо което при института е точно обратното. Проф. Добрев е котленец, а това означава предначертана биография, поне за онези, които са родени там до края на XIX в. Образователната матрица, която го поема е ясна – местното и търговско училище в Свищов, университет в Лайпциг и докторат в Ерланген. Приноси са страниците за неговите научни приноси, изворовата база на дисертацията и въобще, как се сформира една европейска по своята същност интелигенция. Каквото и да работи – учител в Търговската гимназия, чиновник в банките, преподавател и счетоводител, той е образец за поведението на това второ поколение интелектуалци, които трябва да изведат страната на нивото на най-добрите континентални образци. А приложената към биографията научна библиография показва качеството на това поколение, родено и израснало в свободна България, но с пречупени крила в средата на 40-те години на XX век. Професорът поне няма съдбата на редица свои колеги и оцелява физически и професионално. Тези страници са несъмнен принос към българската академична история.

Четвъртата глава проследява научната кариера на проф. д-р Станчо Чолаков и неговата роля като втори председател на ИЗЕС в периода от 1944 до 1947 г. Както в случая с биографията на първия председател на Института, авторите са направили пълно проучване на биографията и научната кариера на друг от големите преподаватели и изследователи. Разликата в годините е малка, матрицата е същата, общественото и политическото поведение е идентично. Това е поредният принос на книгата в проспекцията на политическия и стопански елит.

Монографията е написана на академичен и същевременно достъпен език, с използването на всички възможни исторически извори, с дълбочинен анализ на причините за оформянето на института, неговото развитие и причини за закриване. Страниците посветени на Института на заклетите експерт-счетоводители са един принос в изследването на обществено-държавните структури, които правят неистови опити да модернизират страната и я приближат до най-добрите европейски модели. В българската история има много институции, които очакват своите истории, за да се получи пълна картина на миналото и направеното от авторския колектив може само да бъде от полза и като модел за изследване.